

Departamento de Fundamentos de composición

Programación de Itinerario de Interpretación

Curso 2022-2023

CMUS PROFESIONAL DO CARBALLIÑO

Praza Maior, 1, 32500 - O Carballiño (Ourense)

Tlfn.: 988 53 00 07 / Fax: 988 53 00 08

cmus.profesional.carballino@edu.xunta.gal

Índice

1.	Introdución	3
2.	Obxectivos xerais das ensinanzas.....	3
3.	Obxectivos específicos da materia	4
4.	Metodoloxía.....	5
5.	Atención á diversidade.....	6
6.	Temas transversais	6
6.1.	Educación en valores	7
6.2.	Tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación (TICs) 8	8
7.	Actividades culturais e de promoción das ensinanzas.....	9
7.1.	Actividades extra-escolares para o desenvolvemento artístico.	9
7.2.	Actividades extra-escolares para o desenvolvemento persoal	10
8.	Secuenciación do curso.....	10
8.1.	Obxectivos.....	10
8.2.	Contidos	11
8.3.	Avaliación	12
8.3.1.	Criterios de avaliación	12
8.3.2.	Mínimos esixibles.....	14
8.3.3.	Procedementos e ferramentas de avaliación.....	14
8.3.4.	Criterios de cualificación.	15
8.4.	Medidas de recuperación	15
8.4.1.	Procedementos de recuperación ordinarios	16
8.4.2.	Proba extraordinaria de xuño	16
8.5.	Recursos didácticos.....	16
9.	Procedementos de avaliación e seguimento da programación didáctica	18
10.	Procedementos para realizar a avaliación interna do departamento.....	19
11.	Anexos.....	20
11.1.	Probas de acceso 6º de grao profesional	20

1. Introducción

O intenso desenvolvemento instrumental a que se ve sometido o alumnado ao longo do grao profesional alcanza no último curso un dos seus obxectivos fundamentais: demostrar a sensibilidade auditiva necesaria para perfeccionar gradualmente a calidade sonora, configurándose o itinerario de interpretación como o colofón natural deste desenvolvemento.

O itinerario de interpretación pretende dotar o alumnado dunha base teórico-práctica en que se abordan os aspectos que, en relación coa innegable carga en destrezas técnico-físicas que integran os estudos profesionais de música, incida nas posibilidades de realización musical que se deron nos repertorios ao longo do século XX. Xa que logo, o coñecemento da tradición interpretativa resulta vital para o músico que encamiñe a súa traxectoria futura como intérprete, e este coñecemento pasa necesariamente polo acceso, a análise, a comprensión e a asimilación das fontes dispoñibles, tanto as escritas como as sonoras, aínda que son estas últimas as que permiten percibir a verdadeira esencia sonora da tradición musical.

Por outro lado, as cuestións relacionadas coa posta en escena resultan igualmente do máximo interese por incidiren nun aspecto básico para ter en conta por un intérprete.

Ante todas estas consideracións previas, é evidente que a disciplina se orienta de modo específico a dotar das ferramentas necesarias para o futuro intérprete, de modo que presente o máis amplo abano de posibilidades que o catálogo de agrupacións musicais actuais ofrece e, paralelamente, o oriente cara ás saídas profesionais relacionadas.

2. Obxectivos xerais das ensinanzas

A finalidade destas ensinanzas é proporcionarlle ao alumnado unha formación artística de calidade e garantir a cualificación dos futuros profesionais da música, ordenándose en catro funcións básicas: formativa, orientadora, profesionalizadora e preparatoria para estudos posteriores.

Esta finalidade acádase ao longo dos seis cursos dos que consta este grao coa consecución dos seguintes obxectivos:

- a) Habituar a escoitar música e establecer un concepto estético que permita fundamentar e desenvolver os propios criterios interpretativos.
- b) Desenvolver a sensibilidade artística e o criterio estético como fonte de formación e enriquecemento persoal.
- c) Analizar e valorar a calidade da música.
- d) Coñecer os valores da música e optar polos aspectos xurdidos dela máis axeitados para o desenvolvemento persoal.
- e) Participar en actividades de animación musical e cultural que permitan vivir a experiencia de transmitir o gozo da música.
- f) Coñecer e empregar con precisión o vocabulario específico relativo aos conceptos científicos da música.
- g) Coñecer e valorar o patrimonio musical como parte integrante do patrimonio histórico e cultural.
- h) Tomar conciencia da importancia dunha escoita activa como base imprescindible na formación de futuros profesionais.
- i) Fomentar a utilización do patrimonio musical en xeral, e a do galego en particular, como medio indispensable no enriquecemento da persoa e da súa formación musical.

3. Obxectivos específicos da materia

Estes obxectivos específicos ou capacidades que deben ser adquiridos polo alumnado do grao profesional das ensinanza de música son:

- a) Superar con dominio e capacidade crítica os contidos e os obxectivos formulados nas materias que compoñen o currículo da especialidade elixida.
- b) Coñecer os elementos básicos das linguaxes musicais, as súas características, as funcións e as transformacións nos contextos históricos.
- c) Utilizar o oído interno como base da afinación, da audición harmónica e da interpretación musical.
- d) Formar unha imaxe axustada das posibilidades e das características musicais

de cada un, tanto a nivel individual como en relación co grupo, coa disposición necesaria para saber integrarse como un membro máis del ou para actuar como responsable do conxunto.

- e) Compartir vivencias musicais de grupo na aula e fóra dela que permitan enriquecer a relación afectiva coa música, a través do canto e da participación instrumental en grupo.
- f) Valorar o corpo e a mente para utilizar con seguridade a técnica e poder concentrarse na audición e na interpretación.
- g) Relacionar e aplicar os coñecementos adquiridos en todas as materias que compoñen o currículo, nas vivencias e nas experiencias propias para acadar unha interpretación artística de calidade.
- h) Coñecer e aplicar as técnicas do instrumento ou da voz de acordo coas exigencias das obras.
- i) Adquirir e demostrar os reflexos necesarios para resolver eventualidades que xurdan na interpretación.
- j) Cultivar a improvisación e a transposición como elementos inherentes á creatividade musical.
- k) Interpretar individualmente ou dentro da agrupación correspondente obras escritas en todas as linguaxes musicais, afondando no coñecemento dos estilos e das épocas, así como nos recursos interpretativos de cada un destes.
- l) Actuar en público con autocontrol, dominio da memoria e capacidade comunicativa.

4. Metodoloxía

As clases impartiranse en grupos tendo en conta a ratio de atención individual que precisa a materia. As clases en grupo son máis enriquecedoras nos aspectos creativo e participativo.

A interacción dos alumnos nas clases facendo a práctica dos contidos permite unha aprendizaxe máis rápida e sobre todo máis segura.

A estrutura das clases terá en conta cada día de clase a secuenciación en apartados dos contidos, adicando a cada un deles o tempo necesario en cada unha das avaliacións.

5. Atención á diversidade

O alumnado do conservatorio habitualmente esta dentro dun nivel sociocultural e económico medio, cunha gran capacidade de traballo pois ten que compaxinar os estudos de musica cos de ensinanzas xerais. As motivacións para estudar no conservatorio son distintas e poden variar conforme se suceden os cursos. Os motivos polos que inician os estudos musicais poden ser por iniciativa dos pais, por vocación, como actividade de entretemento, por inercia dun grupo de amigos, etc. Teremos un alumnado diferente en canto a motivacións, aptitudes e ritmos de traballo, polo que será de vital importancia a atención á diversidade do alumnado para adaptarse ás súas necesidades e realizar unha acción educativa eficaz.

A vía para o tratamento da diversidade é a adaptación curricular, que e o conxunto de acción dirixidas a adecuar o currículo ás necesidades dun alumno ou grupo determinado. Dependendo das circunstancias que se presenten no aula, o profesor poderá plantexar as seguintes estratexias:

- Adaptacións do material didáctico.
- Variacións da metodoloxía.
- Proposta de actividades de traballo alternativas.
- Organización do traballo de forma flexible.
- Cambio na temporalización dos novos contidos.

6. Temas transversais

A educación no ámbito musical non debe acabar no simple feito do desenvolvemento de destrezas técnicas e un desenrolo da sensibilidade musical. Para unha formación integral do alumnado tamén é importante o tratamento de contidos transversais.

Estes contidos que responden á realidade da vida cotiá no ámbito social son esencialmente referidas a actitude e representan uns elementos educativos básicos que deben incorporarse nas diferentes áreas co fin de conseguir unha plena integración do alumnado na sociedade actual. O tratamento destes contidos debe espertar no alumnado unha especial sensibilidade cara a dita realidade.

6.1. Educación en valores

Á hora de abordar a educación en valores seguiranse as seguintes consignas:

- A **educación ambiental** tratarémola a través do coidado pola produción excesiva de sons por parte do alumnado, a concienciación sobre contaminación acústica, e a través da importancia que se lle debe de dar ao silencio como marco de calquera actividade musical.
- En canto á **educación para a saúde**, abordarémola a través da práctica corporal, aprendendo a apreciar e valorar o propio corpo e as súas posibilidades de movemento, tendo en conta e incidindo sobre a educación postural e a adquisición dun correcto ton muscular. Ademais, a música, polos seus compoñentes afectivos, fisiolóxicos e intelectuais, tamén incide de forma positiva no equilibrio persoal e anímico das persoas.
- No referente á **educación para a igualdade de sexos**, partiremos de que a música non está relacionada co sexo do alumnado, e de que toda actividade musical en grupo partirá do principio de integración, de colaboración e de respecto mutuo entre os integrantes da clase independentemente do sexo ao que pertencen.
- A **educación para a paz e a tolerancia** traballarase a partir de pezas doutras culturas e das relacións que se establezan coas persoas da contorna.
- A **educación para o lecer** traballarase a partir do concepto produtivo do ocio, a través da asistencia a concertos, audicións, recitais e outras actividades culturais, ademais de fomentar a escoita de música e a lectura de libros relacionados co traballado en clase.
- En canto á **educación do consumidor** trataremos que o alumnado adquira

unha actitude crítica ante o fenómeno musical, axudándolles a forxar un criterio á hora de decantarse por diferentes versións, e propiciando dese modo un aumento da súa capacidade de elección á hora de consumir música.

- Para rematar, a **educación moral e cívica** abordarémola ao ter presente o respecto ás normas e a necesidade da súa existencia como poden ser á hora de tocar en grupo: a entrada simultánea, o mantemento do plano sonoro adecuado, a actitude de escoita e respecto aos demais, etc. Todas estas normas estarían referidas aos compañeiros, ao material da aula, ao profesor, etc.

O carácter participativo e colaborador da práctica musical, facilita a incorporación destes temas ao aula especialmente na práctica de conxunto. Temas como o respecto a diferenza, a igualdade de oportunidades entre sexos, o derrube das barreiras raciais, a educación para a saúde, compromiso co medio ambiente ou educación para a paz, poderán ser incorporados tanto na clase individual como na de conxunto.

6.2. Tratamento das tecnoloxías da información e da comunicación (TICs)

A irrupción das tecnoloxías da información e da comunicación na nosa vida cotiá é cada día mais patente, a súa utilización esténdese ata ámbitos insospeitados. O estudo da música nos conservatorios cingúese, na maioría dos casos, á práctica interpretativa empregando instrumentos tradicionais. Incluso nestas circunstancias, que a priori poden parecer pouco dadas ao uso das TICs, pódense empregar co fin de complementar e facilitar o proceso de ensinanza-aprendizaxe.

O uso de materiais audiovisuais relacionados coa materia xa non é unha novidade nos tempos que corren, especialmente dende a aparición de plataformas dixitais como YouTube, Vimeo, Spotify, etc. Estas plataformas unidas á accesibilidade de material audiovisual facilita o seu uso no aula para a exemplificación das posibilidades sonoras e técnicas dos instrumentos, e a exploración de diferentes posibilidades interpretativas ante un mesmo texto musical. Por outro lado a facilidade de xerar dito material con ferramentas cada vez máis accesibles (videocámaras,

gravadoras, tablets, teléfonos, etc.) permite analizar nas aula as propias actuacións ou interpretacións e así aportar un maior grado de obxectividade á percepción de si mesmo que ten o alumno.

O material en formato electrónico (partituras, textos, etc.) tamén será útil no desenvolvemento das diferentes actividades da materia xa que facilita a rápida distribución do mesmo entre o alumnado, así como o seu rápido acceso na aula no caso de dispoñer dos dispositivos correspondentes. As plataformas como a Aula Virtual permiten a creación de espazos para compartir material electrónico para os alumnos que poden ser controlados polo profesor.

Os motores de busca tamén serán de gran utilidade especialmente á hora de recompilar información referente ao propio instrumento, obras, compositores, etc.

O uso de todos os materiais relacionados coas TICs empregados no aula debe respectar en todo momento as leis distribución e da propiedade intelectual dos mesmos.

7. Actividades culturais e de promoción das ensinanzas

As actividades extra-escolares son esenciais para o desenvolvemento persoal e artístico do alumnado. Desta forma, dividiremos estas actividades en dúas categorías: actividades extra-escolares relacionadas coas artes e as relacionadas co desenvolvemento físico e persoal.

7.1. Actividades extra-escolares para o desenvolvemento artístico.

É importante que o alumno, como músico, este exposto a outras manifestacións artísticas. Por iso será importante que o alumno coñeza e se enriqueza con visitas ao museo, exposicións, representacións de obras teatrais, espectáculos de danza clásica, moderna e folclórica e todo aquilo que poida relacionar máis adiante coa música que interpretará. Como alumno do conservatorio, sería conveniente que fose a concertos de folk, jazz, música clásica e popular. O departamento fomentará o desenvolvemento artístico mediante a promoción das seguintes actividades:

- Realización de cursos.
- Organización de concertos.
- Programación de intercambios co outros conservatorios.
- Organización de concertos en colexios, museos e institucións culturais por parte do alumnado.

7.2. Actividades extra-escolares para o desenvolvemento persoal

É moi importante que como músicos e dende unha temperá idade, comprendamos que ao tocar un instrumento desgastamos o noso corpo coma se fósemos atletas profesionais. Por iso, debemos manter a nosa forma física sempre activa e forte.

8. Secuenciación do curso

8.1. Obxectivos

1ª AVALIACIÓN

- a) Coñecer as técnicas básicas de estudo (organización, memoria, concentración, relaxación, etc.) e favorecer a súa automatización para aproveitar mellor o tempo dedicado ao estudo diario.
- b) Coñecer as prácticas interpretativas por medio das fontes sonoras e escritas axeitadas, para abordar a interpretación do repertorio consonte os estilos interpretativos da música occidental.
- c) Comprender os elementos básicos para mellorar a interpretación en público.

2ª AVALIACIÓN

- a) Mellorar as técnicas de estudo a partir da observación e análise do material facilitado e aplicación do mesmo no estudo persoal.
- b) Adquirir o hábito de escoitar música ampliando a súa cultura musical, para alcanzar unha base sólida que lle permita ao alumnado diversificar as súas

preferencias musicais.

- c) Tomar conciencia das posibilidades físicas, a través do coñecemento e do dominio corporal, co fin de percibir as súas capacidades como intérprete.

3ª AVALIACIÓN

- a) Valorar a interpretación a través da propia execución con vistas a extraer conclusións obxectivas que melloren a súa calidade.
- b) Acadar uns hábitos de estudo e traballo que permitan a mellora da interpretación en público do instrumento

8.2. Contidos

1ª AVALIACIÓN

- Organización do traballo diario.
- Audición activa do repertorio.
- Coñecementos das fontes audiovisuais e escritas dos intérpretes máis relevantes.
- Audicións comparadas.
- Actitude positiva ante as audicións e os traballos propostos.
- Realización de traballos relacionados co repertorio e a evolución organolóxica do instrumento.
- Coñecemento do concepto de Ansiedade Escénica na interpretación musical.

2ª AVALIACIÓN

- Introducción á análise interpretativa por medio das novas tecnoloxías.
- Exercitación progresiva da memoria.
- Técnicas de relaxación.
- Concentración e respiración.
- Coñecemento corporal aplicado á execución.

3ª AVALIACIÓN

- Control da ansiedade escénica na interpretación musical.
- Toma de conciencia do papel para desenvolver na agrupación da que se forme parte.
- Actitude crítica ante as interpretacións propias e alleas.
- Coñecemento das normas de actuación convencionais nos acontecementos musicais, como intérpretes e como oíntes.

8.3. Avaliación

O profesor avaliará aos seus alumnos tendo en conta os obxectivos, os criterios de avaliación e os mínimos esixibles establecidos nesta programación para o seu curso. A avaliación será continua, cualitativa e integradora e o profesor valorará de forma constante o progreso dos alumnos ao longo de todo o curso a través das actividades realizadas en cada clase, así como os traballos puntuais.

Dada a progresividade da materia, a atención personalizada do alumnado na mesma e a aplicación da avaliación continua, a cualificación en cada trimestre representará a valoración do progreso realizado ata ese momento. Polo tanto, a cualificación obtida no terceiro trimestre será a cualificación final do curso. Así podemos recoller tres tipos de avaliación:

- Avaliación inicial: realizada na primeira clase do curso.
- Avaliación continua: permite observar a evolución do alumno.
- Avaliación puntual: realizada mediante probas que serven para avaliar determinados elementos puntuais na evolución do alumno.

8.3.1. Criterios de avaliación

- 1) *Comprender e ser capaz de explicar os elementos necesarios para a organización dunha boa sesión de estudo instrumental.*
- 2) *Controlar a resposta corporal na interpretación a través do emprego das técnicas de relaxación, concentración e respiración estudadas. Mediante este*

criterio preténdese valorar o grao de relaxación, concentración e respiración que pode conseguir o alumnado para evitar as tensións que poidan provocar un esforzo físico innecesario e a ansiedade escénica na interpretación musical.

- 3) *Analizar audicións dunha mesma obra nas tres versións interpretativas: formalista, historicista e histórica.* Mediante este criterio avalíase a capacidade do alumnado para delimitar e establecer os criterios estilísticos que rexeron a interpretación do repertorio ao longo do século XX.
- 4) *Realizar comentarios críticos ante interpretacións dunha mesma obra por parte de agrupacións diferentes.* Este criterio avalía o proceso de evolución crítica do alumnado co obxecto de reflexionar sobre as características interpretativas dunha execución musical.
- 5) *Comentar os aspectos interpretativos dunha partitura ante as súas diversas audicións.* Con este criterio preténdese medir a capacidade do alumnado para comprender as aproximacións que se deron e se dan ante a partitura, ben como medio ou ben como fin.
- 6) *Amosar unha actitude positiva e de participación ante os traballos e as audicións propostas.* Mediante este criterio preténdese avaliar o grao de participación do alumnado, así como ou seu interese na clase.
- 7) *Tomar conciencia do grao de integración no grupo do cal se forma parte.* Mediante este criterio preténdese avaliar o grao de implicación do alumnado co grupo e a súa colaboración para desempeñar o papel que lle corresponda dentro del.
- 8) *Xulgar as interpretacións propias e alleas.* Mediante este criterio búscase avaliar a capacidade crítica do alumnado ante as propias interpretacións, así como ante as doutros intérpretes.
- 9) *Comentar análises interpretativas realizadas mediante as tecnoloxías máis recentes neste campo.* O alumnado introdúcese na análise interpretativa de xeito visual, por medio das tecnoloxías adecuadas, e pode percibir unha interpretación dada en comparación co texto para aplicar ao seu propio progreso como músico.

8.3.2. Mínimos esixibles

1ª AVALIACIÓN

- Comprender e ser capaz de explicar os elementos necesarios para a organización dunha boa sesión de estudo instrumental.
- Coñecer a resposta corporal e mental na interpretación musical así como o concepto de ansiedade escénica na interpretación musical.
- Coñecer as diferentes correntes interpretativas.

2ª AVALIACIÓN

- Analizar e recoñecer audicións dunha mesma obra nas tres versións interpretativas: formalista, historicista e histórica
- Realizar comentarios críticos xustificados ante interpretacións dunha mesma obra por parte de agrupacións diferentes.
- Comentar os aspectos interpretativos dunha partitura ante as súas diversas audicións e poder xustificar os mesmos.

3ª AVALIACIÓN

- Controlar a resposta corporal e mental na interpretación musical co instrumento.
- Realizar comentarios críticos xustificados ante interpretacións dunha mesma obra por parte de agrupacións diferentes.

8.3.3. Procedementos e ferramentas de avaliación

Procedementos:

- Realización de reunións coas nais/pais ou titores do alumnado.
- Observación individual da aprendizaxe mostrada nas sesións semanais de clase, atendendo a aspectos como a comprensión, adquisición de conceptos, participación activa, corrección e autocorrección.
- Observación do seu rendemento, interacción e comportamento en grupo, nas diferentes actividades deseñadas ao efecto.

- Observación do grado de consecución dos obxectivos do curso a través de probas obxectivas deseñadas dende a especialidade ao longo do curso.
- Exposición de traballos propostos polo profesor, tanto individuais coma grupais.

Ferramentas:

- Caderno de aula (onde queda recollida a información e valoración do traballo diario, a actitude e o comportamento.).
- Traballos feitos polos propios alumnos tanto individuais coma colectivos.
- Exercicios de aula propostos polo profesor.
- Probas escritas.
- Gravacións das interpretacións dos alumnos.
- Concertos dos propios alumnos na aula de interpretación.
- Asistencia a concertos propostos polo centro, coma espectadores, e posterior posta en común a través da crítica construtiva.

8.3.4. Criterios de cualificación.

Para o cálculo das cualificacións teranse en conta a seguinte ponderación:

- Actitude e participación na aula 20%
- Asistencia a clase e traballo diario 40%
- Traballos de investigación, probas escritas 40%

8.4. Medidas de recuperación

Dado o carácter progresivo da materia, tendo en conta a atención individualizada na mesma e a aplicación da avaliación continua, a recuperación das avaliacións suspensas integrarase dentro das actividades e probas programadas na seguinte avaliación ou poderá contemplar actividades de reforzo dos aspectos que precisen mellora. Deste xeito, as avaliacións que no foran cualificadas positivamente consideraranse aprobadas se o alumno obtivera cualificación positiva na seguinte avaliación, xa que o profesor realizará probas de recuperación dos contidos non

acadados.

No caso de que o alumno non recuperase eses contidos, poderá realizar unha proba antes de rematar a 3ª avaliación que tratará todos os contidos do curso.

8.4.1. Procedementos de recuperación ordinarios

Os alumnos que non poidan ser avaliados de maneira continua poderán realizar unha proba de avaliación puntual na que terán que demostrar acadar os mínimos esixibles contemplados para o curso. A proba realizarase sempre antes da avaliación do terceiro trimestre e no horario de clase do alumno.

Esta proba versará sobre os contidos e obxectivos do curso para acadar os mínimos esixibles. Neste caso, os criterios de cualificación serán os seguintes:

- Bloque de contidos relativos a preparación para interpretación en público: 60%
- Bloque de contidos relativos a técnicas de estudo: 20%
- Bloque de contidos relativos a análise e preparación da obra musical para a súa interpretación : 20%

8.4.2. Proba extraordinaria de xuño

Os alumnos que non obtiveron a cualificación positiva na terceira avaliación poderán presentarse a proba extraordinaria de xuño e deberán presentar os contidos do apartado mínimos esixibles nunha proba de carácter teórico. Neste caso, os criterios de cualificación serán os seguintes:

- Bloque de contidos relativos a preparación para interpretación en público: 60%
- Bloque de contidos relativos a técnicas de estudo: 20%
- Bloque de contidos relativos a análise e preparación da obra musical para a súa interpretación : 20%

8.5. Recursos didácticos

- American Psychiatric Association (1995). *DSM-IV: Manual diagnóstico y*

estadístico de los trastornos. Barcelona: Mason, S.A.

- Arnáiz, M (2015) *La interpretación musical y la ansiedad escénica: validación de un instrumento de diagnóstico y su aplicación en los estudiantes españoles de Conservatorio Superior de Música* (Tesis Doctoral) Universidad de A Coruña, A Coruña.
- Cester, A. (2013) *El miedo escénico. Orígenes, causas y recursos para afrontarlo con éxito*. Barcelona: Robinbook. S.L.
- Fubini, E. (1999). *La estética musical desde la Antigüedad hasta el siglo XX*. Madrid: Alianza Editorial. S. A.
- Garriga, M. (1990). *Estética de la Música (Temas básicos, anécdotas y fundamentos paleo-sociológicos)*. Barcelona: Tenora Edicions Musicals.
- Kenny, D. T. (2011). *The Psychology of Music Performance Anxiety*. New York: Oxford University Press.
- López, A. y Pérez-Llantada. M. (2006) *Psicología para Intérpretes Artísticos*. Madrid: Thomson
- Martín, T. (2015) *Cómo tocar sin dolor, tu cuerpo tu primer instrumento*. Valencia: Piles, Ediorial de Música S.A.
- Mantel, G. (2007) *Interpretación. Del texto al sonido*. Madrid: Alianza Editorial.
- Torres, G., Gallego, A y Álvarez. L., (1976) *Música y sociedad*. Madrid. Real Musical.
- Vázquez. A. (2013) *Cómo vivir sin dolor si eres músico*. Barcelona: Ediciones Rbinbook, s.l.
- Zarza, F. J. (2012). *La ansiedad escénica en músicos de grado superior y su relación con el optimismo disposicional* (Trabajo Fin de Master). Universidad de Zaragoza, Zaragoza, España.

Otra bibliografía:

- Interpretación musical e postura corporal ". Susanne Klein-Vogelbach / Albrecht Lahme / Irene Spirgi-Gantert. Ed. Akal Música
- "Ejercitación mental para músicos ". Klöppel, Renate. Ed. Idea Books.

- “ Domine la Relajación “. Goldwind, Frank Ed. RBA
- “La respiración Consciente “ Hendricks, Gay. Ed. Urano.
- “La Relajación “ de Bousingen, Durand. Ed. Paidotribo.
- “Conversaciones con Gerda Alexander “ Violeta Hemsy Gainza.
- “Manual de Kundalini Yoga “. Singh, Satya. Ed. Robin Book.
- “Endorfinas: Las hormonas de la Felicidad “ Dr. Gaona, José Miguel.
- “Elementos de Fisiología”.Dr.,. Morros Sardá, José.
- “Para comprender a Música Contemporánea “. Barraud, Henry. Ed. Laivento.
- “Cómo superar el pánico “. Roca, Elia. ACDE Psicología.
- "La interpretación de la música " . Dart, Thurston. Ed. Mínimo Tránsito.
- "Historia de los instrumentos musicales ". Remmant, Mary. Ed. Ma non troppo.
- “Manual práctico de Ornamentación Barroca “. de Pedro, Dionisio. Ed. Real Musical.
- “El Estilo Clásico: Haydn, Mozart y Beethoven “. Rosen, Charles. Ed. Alianza Música.
- "Análisis de la música española del s.XX ". Charles Soler, Agustí. Ed. Rivera Editores.
- " La música del s. XX ". P. Morgan, Robert.
- “Historia de la Música Occidental “. Buckholder, J. Peter; Grout, Donald; Palisca, Claude V. Ed. Alianza Música.
- "Acción, pensamiento y lenguaje ".Bruner, J.
- “Música, educación y lenguaje “. Manevean, Guy. Ed. Libros de música Rialp.
- “ Invitación a la música “. Roselló, Josepa. Ed. Arola editores.

9. Procedementos de avaliación e seguimento da programación didáctica

O seguimento e avaliación das programacións será rexistrado por cada docente

e tratado nas reunións periódicas do departamento, quedando constancia na acta daquelas desviacións e modificacións acordadas. Estas ideas e propostas de mellora serán incluídas na memoria final do departamento, xa que servirán de base para a elaboración da programación didáctica do vindeiro curso.

Ao longo do curso o departamento empregará as reunións para levar a cabo as seguintes actividades:

- Posta en común dos criterios indicados na programación
- Análise dos resultados obtidos polos alumnos
- Adaptación da programación segundo as necesidades específicas do profesor.
- Ao remate do curso realizarase unha avaliación da programación en función dos obxectivos fixados e os resultados acadados.

10. Procedementos para realizar a avaliación interna do departamento

Do mesmo xeito que se indica no punto anterior, a avaliación do labor docente supón un dos tres elementos a avaliar dentro do noso sistema educativo xunto co proceso de aprendizaxe e a programación didáctica.

Será misión do profesorado realizar a análise dos datos que obteña trala avaliación do alumnado e da programación didáctica para realizar as diferentes adaptacións ou adecuacións das estratexias metodolóxicas co fin de mellorar os resultados acadados.

Para levar a cabo este proceso contarase tamén coa análise das enquisas de satisfacción do alumnado como vía alternativa ás clases para obter datos directos relativos á súa función.

Nas reunións do departamento trataranse todos estes puntos ademais dos que o profesorado considere relevantes, sen descoidar aspectos como os recursos materiais e persoais dos que dispón o propio departamento para ofrecer unha ensinanza de calidade.

11. Anexos

11.1. Probas de acceso 6º de grao profesional

Consultar o documento de información das probas de acceso ao centro dispoñible na páxina web do centro.